

ise de (a.e., VI, 663-664) bunların güvenilemeyecek ölçüde zayıf hatta mevzû* oldukları kabul edilmektedir (bk. Kastallânî, I, 334). Ünlü hadis mütehasssısı Ukaylî ise daha kesin bir ifadeyle, Hz. Peygamber'den bu konuda herhangi bir hadis rivayet edilmediğini bildirmektedir (eḡ-Ḍu'afa' ü'l-kebir, IV, 449).

Akik yüzüklerin kaşları genellikle yüksek bombeli ve oval veya yuvarlak olmakta ve daima gümüş halkaya raptedilen bu taşların oturtulduğu yuvanın tabanı oyularak akiğin parmağa temas etmesi sağlanmaktadır. Yüzüklerin, kaşın parmağa dokunacak biçimde yapılmasına, al akiğin vücuda doğrudan temas etmesi halinde akan kanı durdurduğu, asabiyeti teskin ettiği ve savaş alanında soğukkanlılık verdiği gibi bazı batıl inançlar gerekçe gösterilmektedir. Bu inançların ise taşın renginden, suyu kurumuş vadilerde bulunmasından ve özellikle taşıdığı adın kökünü teşkil eden akkîn (عَق) "kesmek" anlamını taşımasından kaynaklandığı tahmin edilebilir. Yüzüklerde kafes tabanını oymanın gerçek sebebi gümüşten tasarruf olsa gerektir ve nitekim gümüş yüzüklerin bir miskalden (4.722 gr.) daha ağır olmaması hususunda zayıf da olsa bir hadis mevcuttur (Ebû Dâvûd, "Hâtem", 4; Tirmizî, "Libâs", 43). Üzerine bazı tılsımlı işaretler ve dualar kazınarak boyuna asılan hamailer de tercihen al akikten yapılmakta ve yine vücuda temas edecek şekilde çıplak ten üzerine takılmaktadır.

Halk arasında al akiğin makbul tutulmasına karşılık, İslâmî rüya tabircilerine göre rüyada ak akik görmek al akik görmekten daha hayırlıdır ve akik fakirliğin gideceğine, işlerin düzene gireceğine işaret eder (Nablûsî, s. 86). Akik, tesbih yapımında da haddeli ve yontma (fasetalı) olmak üzere iki ayrı biçimde kullanılmıştır (bk. TESBİH). Haddelilerin, taşın rengine ve imâmesinin uzunluğuna göre kıymetli tesbihler arasında yer almasına karşılık yontmaların fazla bir değeri yoktur. Çünkü taneler haddeden geçmedikleri için aynı ölçüde olmamakta ve köşeleri birbirine sürtünme sebebiyle aşındıklarından dolayı da zamanla donuk bir görünüm almaktadır. Akik İslâmî güzel sanatlarda mühre ve zermühre olarak da kullanılmaktadır (bk. TEZHİP).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "ak" md.; Tâcü'l-ʿarûs, "ak" md.; Frisk, GEW, I, 199; Ebû Dâvûd, "Hâtem", 4; Tirmizî, "Libâs", 43; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, III, 113; Ukaylî, eḡ-Ḍu'afa' ü'l-kebir (nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî), Beyrut 1404/1984, IV, 449; Kastallânî, el-Mevâhibü'l-ledünniyye, Beyrut, ts., I, 334; Müttakî el-Hindî, Kenzû'l-ummâl (nşr. Bekrî Hayyânî — Safvetü's-Sekâ), Beyrut 1405/1985, VI, 663-664, 686; Nablûsî, Ta'îrü'l-enâm fî ta'birü'l-menâm: İslâmî Rüya Tabirleri Ansiklopedisi (trc. A. Bayram — M. S. Çöğenli), İstanbul 1980, s. 86; Tahsin Öz, Hırka-i Saadet Dairesi ve Emanat-ı Mukaddese, İstanbul 1953, s. 28; İslam Yaşar — Nebil Fazıl Alsan, Mukaddes Emanetler, İstanbul 1985, s. 51; L. Quick, Book of Agates, Philadelphia 1963; P. Shaffer — H. Zim, Rocce e Minerali, Milano 1970, s. 80-81, 117, 131; J. Hell, "Akik", İA, I, 247; C. B. Slawson, "Agate", EAm, I, 330-331; W. A. Wooster — C. S. Hurlbut, "Agate", EBR, I, 321.

dine'nin ileri gelenlerinden birçoğu da buraya gezmeye gelmekteydiler. Tatlı suları olan, büyük ve küçük olarak ikiye ayrılan Akik hakkında birçok şiir de söylenmiştir. 1980'de 4000 civarında olan nüfusu, yaz aylarında daha da artmaktadır.

Hz. Peygamber zamanında Medine'den Mekke'ye giden yolun ilk merhalesi, Akik üzerinden Zühuleyfe'ye uzanıyordu. Bazı hadislerde, Cebrail'in Hz. Peygamber'e burada geldiği ve bu sebeple buranın "mübârek bir vadi" olduğu zikredilmektedir. Medineliler'in mîkât*ı da yine bu vadideki Zühuleyfe'dedir. Vadinin Müzeyne topraklarında yer alan kısmı Hz. Peygamber tarafından Bilâl b. Hâris'e mukâtaa* olarak verilmiş, ancak Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında, yeteri kadar imar edilmediği gerekçesiyle bir kısmı alınarak fakir müslümanlara dağıtılmıştır.

Medine'deki Akik vadisinden ayrı olarak Tâif'te, Orta Arabistan'da, Irak'ta ve Sudan'ın Kızıldeniz kıyılarında da aynı adı taşıyan başka vadiler vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, Mu'cemü'l-büldân, IV, 139; İbn Hacer, el-İşâbe, II, 33, 46, 48; Aynî, 'Umdetü'l-kâfir, Kahire 1392/1972, V, 416-419; Kâtip Çelebi, Cihannümâ, İstanbul 1145, s. 520; Mir'âtü'l-Haremeyn, II, 1124-1127; Hamed el-Câsir, Fî Serâti Gâmid ve Zehrân, Riyad 1397/1977, s. 68; Ali b. Sâlih es-Sülûk ez-Zehrânî, el-Mu'cemü'l-coğrafi li'l-bilâdi'l-ʿArabiyyeti's-Su'ûdiyye: Bilâdü Gâmid ve Zehrân, Riyad 1401/1981, s. 168-169; H. Lammens, "Akik", İA, I, 247; G. Rentz, "al-ʿAkik", EI² (İng.), 336-337.

İDRİS BOSTAN

İki boyama akik dilimi

SARGON ERDEM

AKİK

(العقيق)

Medine'nin güneybatısında bulunan bir vadi.

Hurmalıklar ve pınarlarıyla meşhur olan Akik, Harretü'lvebre ile Medine'den ayrılır ve Kuzeyde Vâdihamed ile birleşir. Şiddetli yağmurlardan sonra çevredeki yamaçlardan toplanan sularla geniş bir çay görünümüne bürünen Akik vadisinde diğer zamanlarda yeterli su bulunmamaktadır. Hz. Ömer devrinde görülen vadiye yağmur sonrası toplanan seli seyretme âdeti, günümüzde de devam etmektedir. Akik'te sahâbeden Sa'd b. Ebû Vakkâs, Saîd b. Âs ve Saîd b. Zeyd'in yazlık evleri bulunduğu gibi, Me-

AKİKA

(العقيقة)

Çocuğun doğumunun ilk günlerinde bir şükran ifadesi olarak kesilen kurban.

Yeni doğan çocuğun başındaki saçla Arapça'da akîka denir. Akîka kurbanı kesildiği gün çocuğun saçı traş edildiği için kurbanı da akîka adı verilmiştir. İslâm öncesi dönemde Araplar arasında akîka kurbanı kesmek âdeti. İslâmiyet bu âdeti meşrûlaştırmış, fakat çocuğun başına kan sürülmesini menetmiştir (bk. Ebû Dâvûd, "Eḡhâî", 20). Bununla ilgili hadislerle dayanan âlimlerin çoğuna göre akîka kanını çocuğun başına sürmek mekruhtur. Hz. Peygamber, Câhiliye devrinde yalnız erkek çocukları için kesilen

akıka kurbanını kız çocuklarına da teşmil etmiş, ayrıca, "ana babaya karşı gelmek" anlamındaki ukûk ile aynı kökten gelen akıka kelimesinden hoşlanmadığını belirterek, bir şükür ifadesi olarak kesilen bu kurban için, "itaat ve ibadet" anlamına gelen nüsûk kökünden türetilmiş nesîke tâbirini kullanmayı tercih etmiştir (bk. *el-Muvatta*², "Akıka", I; *Müsned*, II, 182; Nesâî, "Akıka", I). Bununla birlikte bazı hadislerde akıka kelimesinin kullanılmış olması, muhataplara bildikleri kelimelerle hitap etme gayesine bağlanmış veya bu kelimeyi kullanmanın da câiz olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Konuyla ilgili hadislerin muhtelif rivayetleri sebebiyle akıka kurbanının dinî hükmü üzerinde fıkıh âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel ve Şâfiî'ye göre akıka kurbanı kesmek sünnet, Zâhiri mezhebine göre vâciptir. Ebû Hanîfe'ye göre ise mubahtır. Kaynaklarda Hanefîler'e göre akıkanın mendup olduğu da zikredilmektedir.

Fukahanın çoğunluğuna göre akıka kurbanı koyundan olabileceği gibi sığır ve deveden de kesilebilir. İmam Mâlik'e göre ise koyun kesilmesi efdaldır. Kurban edilecek hayvanda bulunması gereken vasıflar bakımından akıka da kurban bayramında kesilen normal kurban gibidir. Eti hakkındaki hüküm de aynıdır.

Akıka kurbanının çocuğun doğumunun yedinci günü kesilmesi müstehaptır. Aynı gün saçları traş edilerek çocuğa isim konması (bk. AD KOYMA) ve kesilen saçların ağırlığına gümüş veya altının sadaka olarak verilmesi de müstehaptır. Konuyla ilgili hadislerin hepsinde gümüş zikredilmekte, fukahanın altın da tasadduk edilebileceği şeklindeki görüşleri ise kıyasa dayanmaktadır. Kurban yedinci gün kesilmezse, Hz. Âişe'nin belirttiğine göre, on dördüncü veya yirmi birinci günlerde kesilebileceği gibi daha önce veya sonra kesilmesi de câizdir. Hanbelîler'e göre akıka kurbanı kesmek, fıtır sadakasında olduğu gibi babanın görevidir; başkası kesemez. Ancak onun ölümü veya kesmekten kaçınması halinde başkası tarafından kesilebilir. Şâfiîler'e göre ise bu görev, çocuğun nafakasını temin etmekle mükellef olan kimseye aittir. Bu hususta rivayet edilen bir hadisten anlaşıldığına göre baba, anne veya bir başkası da kesebilir.

Hız. Âişe'den gelen bir rivayete dayanan Şâfiî ve Hanbelîler'e göre, çocuğun

sağlık ve esenliği için bir uğur sayılarak akıkanın kemiklerinin kırılmadan mafsallarından ayrılması gerekir. Mâlikîler'e göre ise çocuğun beşerî hırslarının kırılmasına vesile olması için, ayrıca Câhiliye devrindeki uygulamanın aksini yapmak maksadıyla akıkanın kemikleri kırılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "ak" md.; *el-Muvatta*², "Akıka", I; *Müsned*, II, 182; Ebû Dâvûd, "Eđâhi", 20; Nesâî, "Akıka", I; Şirâzi, *el-Mühezzeb*, Kahire 1379/1959-60, I, 248; Kâsânî, *Bedâ'î*², V, 69; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 397; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VIII, 645-649; Aynî, *‘Umdetü'l-kârî*, Kahire 1348, XXI, 82-83; Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, Kahire 1958 — Dimaşk, ts. (Dârü'l-Fikr), IV, 293; *el-Fetâvâ'l-Hindîyye*, Bulak 1310, V, 362; Harâşî, *Şerhu Muhtaşarı Hâtil*, Bulak 1317, III, 46-48; Şevkânî, *Neylû'l-evâr*, V, 149 vd.; Cevad Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 652 vd.; Th. W. Juynboll — J. Pedersen, "Akıka", *EI*² (İng.), I, 337.

FAHRETTİN ATAR

AKİL b. EBÜ TÂLİB

(عقیل بن أبی طالب)

Ebû Yezîd Akil b. Ebî Tâlib
b. Abdilmuttalib el-Hâşimî el-Kureşî
(ö. 60/680)

Hız. Ali'nin büyük kardeşi.

Hız. Ali'den yirmi yaş büyüktür. Milâdî 580'de doğdu. *Ensâb*^{*} ve tarih bilgisiy-le Câhiliye devrinde Kureyş kabilesi arasında önemli bir yeri olup anlaşmazlıklarda hakemliğine başvuru dört kişiden biri idi. Bedir Gazvesi'nde Mekkelî müşrikler safında savaştı ve müslümanlara esir düştü. Amcası Abbas b. Abdilmuttalib tarafından verilen 4000 dirhem fide ile esaretten kurtuldu. Müslüman olduğu tarih hakkında ihtilâf vardır. Bazılarına göre Hudeybiye Antlaşması'ndan önce, bazılarına göre hemen sonra, bir kısmına göre ise Mekke'nin fethinden önce 630 yılı başlarında müslüman olmuş ve Medine'ye gitmiştir. Kardeşi Ca'fer ile Mute Seferi'ne katıldı. Yakalandığı bir hastalık sebebiyle daha sonraki savaşlarda bulunamadı. Ancak Huneyn Gazvesi'ne iştirak ettiği ve herkesin dağıldığı sırada Hız. Peygamber'in yanından ayrıldığını da rivayet edilir. Hız. Ömer devrinde *divan*'ın düzenlenmesinde görevlendirildi. Hız. Ali'nin halifeliği sırasında ödemek mecburiyetinde olduğu büyük bir borç meselesinde ondan beklediği yardımı göremeyince, kendisine gerekli yardımı sağlayan Muâviye'ye katıldı ve Sıffin'de kardeşine karşı savaştı. Belâgatı ve hazır cevaplılığıyla

da meşhur olan Akil, Muâviye döneminde veya Yezîd'in halifeliğinin ilk günlerinde vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 492; İbn Sa'd, *et-Ta-bakât*, IV, 42-44; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 120, 155, 204; Belâzürî, *Ensâb*, I, 365; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 426, 465-466; IV, 209-210; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 157-158; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 63-66; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 132; V, 541; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 494; F. Buhl, "Akil", *IA*, I, 248; L. Vecchia Vaglieri, "Akil b. Abî Tâlib", *EI*² (İng.), I, 337.

AHMET ÖNKÂL

AKİLETÜ ETRÂBÎ'İ-KASÂİD

(عقيلة أتراب القصائد)

Şâtîbî (ö. 590/1194) tarafından,
Ebû Amr ed-Dânî'nin
*el-Mukni*² adıyla
Kur'an-ı Kerim'in imlâsına dair
yazdığı eserin
nazmedilmiş şekli
(bk. *el-MUKNÎ*²).

AKİS

(العكس)

Mantık ve edebiyat alanlarında
kullanılan bir terim.

□ MANTIK. Bir önermedeki konuyla yüklem yerlerini değiştirerek yeni bir önerme elde etme.

Sözlükte "döndürme, tersine çevirme, bir şeyin başını sonuna, sonunu başına getirme" anlamlarına gelen akis, İslâm mantık literatüründe Aristo mantığundaki *conversio* teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır. Klasik mantıkta genellikle "ahkâmü'l-kazâyâ" veya "aksâmü'l-kazâyâ" başlıkları altında önermeler (kazıyye) arasındaki ilişkiler incelenirken biri *tekabül*^{*}, diğeri de akis olmak üzere iki ilişki üzerinde durulmuştur. Akis, asıl denilen önermenin nitelik (olumluluk veya olumsuzluk) ve doğruluğunu (sıdk) olduğu gibi bırakarak yüklemine konu, konusunu yüklem yapmak suretiyle meydana getirilir. Eğer aslın niteliği aynı kalmakla birlikte doğruluğu değişirse buna akis değil *inkılâb* denir. Buna karşılık aksi elde etmek için aslın niceliğini korumak gerekmez; ayrıca aslın yanlış olması durumunda akis doğru olabilir.

Akis, *düz döndürme* (aks-i müstevî) ve *ters döndürme* (aks-i nakiz, aks-i mütekâbil) şeklinde ikiye ayrılır.

1. Düz döndürme, bir önermenin niteliğine, doğruluk ve yanlışlığına dokun-